

ชุดความรู้ทางวัฒนธรรมกับการเป็นพลเมือง ในสังคมพหุวัฒนธรรม

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง *

สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม
และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Email: Abdullah.c@psu.ac.th

* อาจารย์ ดร., สาขาวิชา สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

บทคัดย่อ

สังคมพหุวัฒนธรรมมีพลังเกินกว่าที่ปัจเจกบุคคลจะเข้าใจ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของช่วงสมัย วัฒนธรรมมีการเลื่อนไหล ยากที่จะวัดหรือจัดการ การเรียนรู้และเข้าใจชุดความรู้ทางวัฒนธรรมจะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของบุคคลได้ โดยเฉพาะกระบวนการทัศน์ที่เชื่อว่า อนาคตเป็นหนึ่งเดียวนั้น จะกลายเป็นอนาคตที่มีความหลากหลาย อันเกิดจากการไหลบ่าของวัฒนธรรมทั่วโลกที่มีการแพร่กระจายและสิ้นไหลอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน บททวิวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอให้เห็นว่า การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดทางวัฒนธรรม การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรม และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม อันเป็นชุดความรู้เพื่อการดำรงตนภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความซับซ้อนของพลเมืองโลกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ชุดความรู้, พลเมือง, สังคมพหุวัฒนธรรม

Cultural Knowledge Set with Citizenship in a Multicultural Society

Abdullah Chelong*

Department of Social, Culture,
and Human Development, Faculty of Liberal Arts,
Prince of Songkla University, Hatyai Campus.
Email: Abdullah.c@psu.ac.th

* Ph.D. (Human and Social Development), Lecturer., Department of Society, Culture, and Human Development, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hatyai Campus.

Abstract

A multicultural society has the power over individuals to comprehend. As a result of changes in the period of time, culture is difficult to measure and manage. Learning and understanding sets of cultural knowledge help enhance the quality of life of individuals. Particularly the paradigm that believes a "unified future will become a diverse future" as a result of the global cultural distributions that have spread and flowed continuously to the present. Understanding the concepts of culture, culture shock, cultural adaptation, and cross-cultural communication will be a shield for individuals to live in human cultural diversity and complexity. This article will serve as a useful guideline for achieving the individual's important goals.

Keywords: Knowledge Set, Citizenship, Multicultural Society

บทนำ

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนผู้คนที่เดินทางข้ามพรมแดนที่มีมากขึ้น เพื่อแสวงหาโอกาสในชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งในรูปแบบกายภาพและโลกเสมือนจริง ผู้คนได้มีการนำระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และวิถีชีวิต ที่สั่งสมติดตัว ทั้งในรูปแบบนามธรรมและรูปธรรมติดไปด้วย ความหลากหลายในข้อปฏิบัติของผู้คนที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในขณะที่จำนวนวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ร่วมกันภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมเดียวกันมีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พื้นที่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเผชิญกับความท้าทาย และปัญหา ในทางกลับกันก็มีความมั่งคั่งและซับซ้อนร่วมด้วย ซึ่งบางครั้งส่งผลกระทบต่อ การดำรงอยู่ของพลเมืองอื่น ๆ ทั้งทางลบและทางบวก และเพื่อการรักษาความสามัคคีในสังคมไร้พรมแดนที่หลากหลายเช่นนี้

การตั้งคำถามเพื่อไปสู่ทางออกเพื่อการดำรงตนในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น จึงต้องอาศัยการทำความเข้าใจผ่านการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมนั้น จะปรากฏขึ้นได้ต่อเมื่อมีการปรับตัวและสร้างความกลมกลืนทางวัฒนธรรมร่วมกันโดยที่ยังรักษายีนอันอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจต่อคำถามที่ว่า 1) สังคมควรได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ของสภาพแวดล้อมทางพหุวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องอย่างไร 2) หากพลเมืองโลกมีความหลากหลายมากขึ้น พวกเขาเหล่านั้นจะสามารถแสดงออกทางอัตลักษณ์ที่เหมาะสมของตนเองได้อย่างไร 3) ปัจเจกบุคคลสามารถสร้างความพร้อมในการใช้ชีวิตที่มีความมั่นคงปลอดภัยได้อย่างไรท่ามกลางสภาพสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันนี้ 4) สังคมจะรักษาอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ทุกคนมีในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างไร และ 5) จะเกิดอะไรขึ้นกับศาสนา ชีวิตครอบครัว ประเพณี ค่านิยม และทรัพย์สิน

ของบุคคลและชุมชนของตนเอง เมื่อการย้ายถิ่นฐานและข้ามพรมแดนอย่างมีเสรีภาพของผู้คนกลายเป็นความท้าทายในการดำรงตนของพลเมืองอื่นอย่างปฏิเสธมิได้ (Mansouri, 2013)

การให้คำตอบสำหรับคำถามสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อสามารถกล่าวถึงพลเมือง (Citizen) หรือความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในสังคมที่ใช้ความรู้เป็นฐานเอกเช่นในปัจจุบันนี้ ด้านหนึ่งจำเป็นต้องมีการหยิบยกเอาความรู้เรื่อง “ความเป็นพลเมือง” เป็นเครื่องมือพัฒนาในการอยู่ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมด้วยการปลูกฝังรากฐานความรู้ความเป็นพลเมืองให้สามารถดำรงตนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะการดำรงตนในฐานะพลเมืองที่มีแนวทางและวิธีการจัดการทางวัฒนธรรม การเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม การเข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคได้นั้น จำต้องอาศัยการทำความเข้าใจเนื้อหาข้างต้นเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ บทความวิชาการฉบับนี้เป็นการฉายภาพให้เห็นว่า การเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้และข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมถึงทักษะเกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรม การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม อันเป็นชุดความรู้ที่จะทำให้บุคคลสามารถดำรงตนในสังคมที่หลากหลายได้ เมื่อพลเมืองรู้จักวัฒนธรรมของผู้คน จะยิ่งทำให้รู้จักหน้าที่ที่มีต่อสังคม การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อความหลากหลายทางสังคม อันนำไปสู่สังคมที่มีความสงบเรียบร้อย และสามารถอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการเป็นพลเมือง

สำหรับบทความชิ้นนี้ได้แบ่งการอธิบายสาระสำคัญออกเป็น 4 หัวข้อ ประกอบด้วย 1. วัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองทางสังคม 2. การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม 3. การปรับตัวทางวัฒนธรรม 4. การสื่อสารภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ 5. บทสรุป โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. วัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองทางสังคม

การศึกษาความเป็นพลเมือง เป็นจุดหมายสำคัญในการพัฒนาปัจเจกบุคคลหรือพลเมืองในสังคมนั้น ๆ ที่ปรากฏขึ้นตั้งแต่สมัยยุคกรีกโบราณที่มีการเน้นไปในลักษณะของความจงรักภักดีต่อประเทศตามระบอบปกครองของประเทศตน ต่อมาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มปรากฏชัดเจนหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อบุคคลตระหนักและรับรู้เรื่องราวของประเทศอื่นนอกจากประเทศตนเองแล้ว ทั้งในมิติของความสัมพันธ์ทั้งในเชิงลบและเชิงบวก รวมถึงแนวความคิดที่ว่า การอยู่บนโลกจำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของมนุษย์ร่วมโลก หรือสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมืองโลก”

หนึ่งในคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองโลกนั้นคือ การเรียนรู้ความเข้าใจในความหมายของคำว่า วัฒนธรรม หมายความว่า การเป็นพลเมืองโลกไม่ใช่เรื่องของโลกาภิวัตน์ ธุรกิจ หรือการเงิน แต่เป็นเรื่องของการแบ่งปันความรับผิดชอบ คุณค่า และการเคารพซึ่งกันและกัน อันเป็นวัฒนธรรมที่พลเมืองควรให้ความสำคัญและทำความเข้าใจ ดังที่ปรากฏในงานศึกษา Arnaud (2019) และ Early and Ang (2003) ที่ต่างให้ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจความหมายและกระบวนการทางวัฒนธรรมนำไปสู่การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมของพลเมือง

หากพิจารณาแนวทางการศึกษาทางวัฒนธรรม พบว่า แม้ว่าการศึกษามีมายาวนานหลายทศวรรษ แต่ปัจจุบันการนิยามของคำว่าวัฒนธรรมยังมีข้อจำกัดจากความคลุมเครือ เนื่องจากมีผู้ให้ความหมายที่หลากหลาย (อัมพร จิรัฐติกร, 2559) สอดคล้องกับข้อค้นพบจากการทบทวนแนวคิดในเรื่องการนิยามความหมายของคำว่าวัฒนธรรมที่มีหลายลักษณะ อาทิ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้มนุษย์สามารถเข้าถึงคุณค่าของสิ่งนั้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” จะเป็นตัวเบี่ยงทางในการเข้าถึงแก่นแท้ของคุณค่าและความหมายของการดำรงอยู่ของผู้คนได้อย่างถูกต้อง ครอบคลุมถึงพฤติกรรมทางสังคมและบรรทัดฐานที่พบในสังคมมนุษย์ ตลอดจนจนความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ความสามารถ และนิสัยของบุคคล (ยศ สันตสมบัติ, 2546; Tylor, 1871)

สำหรับหนังสือเรื่อง “วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา” โดย กระทรวงวัฒนธรรม (2559) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำสองคำคือคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และคำว่า “ธรรม” หมายถึง การกระทำหรือข้อปฏิบัติ ดังนั้น คำว่า “วัฒนธรรม” มีความหมายคือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ขณะที่แนวคิดทางมานุษยวิทยาอันเป็นศาสตร์ที่ศึกษาความลุ่มลึกของมนุษย์ในทุกสังคม วัฒนธรรมนั้นมองว่า นอกจากที่มนุษย์สามารถปรับตัวเพื่อสร้างความเจริญทางวัฒนธรรมแล้ว มนุษย์ยังมีอคติเชิงชาติพันธุ์และบ่อยครั้งที่อคติเหล่านี้เป็นพื้นฐานก่อให้เกิดความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรง การประหัตประหารฆ่าฟันและสงคราม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นเห็นเด่นชัดในปัจจุบัน วัฒนธรรมจึงไม่เพียงแต่สร้างความรุ่งเรือง แต่อาจรวมถึงการสร้างโศกนาฏกรรม

หากมนุษย์ไม่สามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจความหลากหลายของวัฒนธรรมอื่นที่ดำรงอยู่รอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม มีการกล่าวถึงความทับซ้อนกันระหว่างความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และสมรรถนะอื่นที่มนุษย์ต้องการแสวงหาเพื่อการเป็นสมาชิกของสังคมทั้งรูปแบบทางตรงและทางอ้อม อันเป็นเหตุแห่งความคลุมเครือและการสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความหมายของวัฒนธรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2546; Tylor, 1974)

สาระสำคัญข้างต้นชี้ให้เห็นว่า เมื่อมนุษย์ได้บังเกิดขึ้น มนุษย์จะถูกบ่มเพาะ ตีตราให้ความหมายต่อสิ่งที่ปฏิบัติ ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยมที่ตนเองมีเป็นวัฒนธรรมแห่งตน แต่เมื่อมนุษย์ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมร่วมกับสังคมอื่นแน่นอนว่ามนุษย์ก็จะแสดงอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อยืนยันการมีอยู่ของตัวเองของวัฒนธรรมตนเอง ในขณะที่การใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมเดียวกัน แต่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย การเข้าใจความหมายของว่า “พหุวัฒนธรรม” ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับตัวเข้าหาวัฒนธรรมอื่น

หากพิจารณาการให้นิยามกลาง อาทิ The American Heritage Dictionary of English Language (2000) ให้ความหมายคำว่า พหุวัฒนธรรม (Multicultural) หมายถึง สิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมที่หลากหลาย หรือการรวมวัฒนธรรมที่หลากหลาย หรือเกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางสังคม การศึกษาว่าด้วยเรื่องการส่งเสริมประโยชน์ของวัฒนธรรมที่หลากหลายภายในสังคมหนึ่ง มากกว่าจะให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมกระแสหลักเพียงวัฒนธรรมเดียวนั้นคือ พหุวัฒนธรรม ขณะที่ The Columbia Encyclopedia (2001) ให้ความหมายของคำว่า พหุวัฒนธรรมเป็นการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่หลากหลายในท้องถิ่นหนึ่ง โดยปราศจากการครอบงำทางวัฒนธรรม เป็นความเชื่อในการที่จะยอมรับสิทธิการดำรงอยู่

ของชนกลุ่มน้อยเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตในบริบทของตน ทั้งเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนั้น ๆ

เมื่อพิจารณาสังคมที่มีประชากรตั้งแต่สองกลุ่มวัฒนธรรมขึ้นไป โดยที่แต่ละกลุ่มจะมีลักษณะวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีอัตลักษณ์และชุมชนของตนเอง สิ่งเหล่านี้ก็จะถูกให้ความหมายว่าเป็น “สังคมพหุวัฒนธรรม” แต่ในบางครั้งอาจมีลักษณะที่ซ้อนทับกันระหว่างกลุ่ม โดยเฉพาะฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม ระดับการศึกษา และอิทธิพลทางการเมือง อย่างไรก็ตาม สังคมพหุวัฒนธรรมก็ยังหลอมรวมถึงความหลากหลายทางเพศ ผู้ด้อยโอกาส เช่น คนจน คนพิการอีกด้วย แม้ว่าคนกลุ่มนี้จะไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ แต่คนกลุ่มต่าง ๆ ข้างต้นต่างมี “วัฒนธรรม” เป็นของกลุ่มของตนในการดำรงชีวิต (Glazer, 1997; Hollinger, 1995; Tylor, 1974)

สาระสำคัญข้างต้นสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นพลเมืองที่ดี และความเป็นพลเมืองโลก ร่วมกับแนวคิดทางวัฒนธรรม จากการประมวลของผู้เขียนสามารถอธิบายได้ว่า การทำความเข้าใจความหมายถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการเข้าถึงแก่นแท้ของการดำรงชีวิตของพลเมือง ใน 6 ประการ ได้แก่ (ยศ สันตสมบัติ, 2546)

- 1) วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วมและเป็นค่านิยมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดมาตรฐานทางพฤติกรรมของคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ
- 2) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ ผ่านการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่งผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น การอบรมสั่งสอนของผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ และประสบการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม
- 3) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งชีวิตประจำวันของมนุษย์เองก็เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ รอบตัว ไม่ว่าจะเป็น

จินตนา สัญญาณไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา โดยสัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้คือ ภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้น ภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติได้อย่างเป็นระบบ และสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังรุ่นหลังต่อไป

4) วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้ วัฒนธรรมมีหน้าที่สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานได้อย่างมีระบบ นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีเพื่อความเจริญ และความอยู่รอดของมนุษย์

5) วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา และในกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ นี้เอง มนุษย์ได้สร้าง “สถาบัน” หรือ “องค์กร” ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความดังกล่าวขึ้น

6) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของค่านิยมและความคิดที่มาจากวัฒนธรรมอื่น ก่อให้เกิดอิทธิพลและเกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวัฒนธรรมของเรา หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามควบคุมธรรมชาติของมนุษย์

ในที่นี้ ผู้เขียนมองว่า การทำความเข้าใจแนวคิดทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้คนในสังคมตระหนักถึง “พลเมือง” ในฐานะระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ นำไปสู่การดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจบนความหลากหลายทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของผู้คน เช่นนี้ แนวคิดทางวัฒนธรรมข้างต้น ยังสอดคล้องกับพื้นฐานของการเป็นพลเมือง กล่าวคือ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่า มีอิสรภาพและความเสมอภาคเท่ากัน ยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละคน ยอมรับความแตกต่างของทุกคน เคารพสิทธิเสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุผล ดังนั้น หากบุคคลได้เข้าใจแนวคิดทางวัฒนธรรม ก็ยิ่งทำให้บุคคลเข้าใจหลักพื้นฐานความเป็นพลเมือง และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะยิ่งทำให้สังคมเกิดการพัฒนาเป็นสังคมที่พึงประสงค์ได้อย่างแท้จริง

2. การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม

เมื่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่คนกลุ่มต่าง ๆ มีการติดต่อเชื่อมโยงกันผ่านความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งมีได้จำกัดอยู่ในดินแดนของชาติเท่านั้น แต่เชื่อมโยงข้ามพรมแดนของชาติสมัยใหม่ อันหมายถึง สภาวะข้ามชาติ การหลั่งไหลข้ามพรมแดนอย่างเข้มข้น ทั้งสิ่งของ ผู้คน อุดมการณ์ ความคิด และเทคโนโลยี ทำให้พรมแดนรัฐชาติมีการเคลื่อนย้ายไปมาอย่างเข้มข้นและกว้างขวาง เช่นนี้พลเมืองมีความจำเป็นต้องปรับตัวกับข้อท้าทายใหม่นี้ด้วยเช่นกัน (อัมพร จิรัฐติกร, 2559) หนึ่งในปรากฏการณ์ที่พลเมืองต้องเรียนรู้ต้องทำความเข้าใจอีกประการเมื่อต้องเผชิญกับความหลากหลาย

ทางวัฒนธรรมหรือแนวปฏิบัติ ความเชื่อ คุณค่า หรือประเพณีที่ไม่คุ้นเคย คือ สภาวะของ “ความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม” (Culture shock)

ความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมได้มีผู้ให้นิยามความหมาย อาทิ Furnham and Bochner (1986) กล่าวว่า เกี่ยวข้องกับสภาวะที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลที่เดินทางไปต่างถิ่นหรือต่างประเทศหรือทำงานร่วมกับชาวต่างชาติ แล้วมีความทุกข์เกิดขึ้น หรือประสบกับความยากลำบากในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่างในสังคมแห่งใหม่ เรียกว่า บุคคลผู้นั้นกำลังตกอยู่ในสภาวะตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม (ที่แตกต่าง) สภาวะเช่นนี้ เกิดขึ้นก็เพราะบุคคลผู้นั้นอาจขาดทักษะทางสังคม (social skills) ในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่างในสังคมนั้น ๆ

อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง (2543) ได้กล่าวว่า อาการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมนี้ สามารถเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ทำงานในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาก ๆ โดยจะพบกับความรู้สึกที่เรียกว่า การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม เมื่อบุคคลนั้น ๆ ได้มีการปรับตัวและการเรียนรู้เพื่อให้อยู่ได้ในสถานการณ์และสภาพแวดล้อมแห่งใหม่ที่กำลังเผชิญอยู่ ความรู้สึกกดดัน เครียด สับสน ดังกล่าวก็จะหายไปทีละเล็กละน้อย หรือหายไปที่สุดในขณะเดียวกัน สถานการณ์การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมนี้ก็สามารถเกิดขึ้นกับบุคคลที่เดินทางไปอาศัยอยู่ยังต่างประเทศเป็นเวลานาน ๆ จนตนเองสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในประเทศนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีแล้ว แต่เมื่อบุคคลผู้นั้นได้เดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนของตนก็อาจจะพบกับสถานการณ์การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมขึ้นมาอีกครั้งได้เช่นกัน

นอกจากนี้ การมีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มภายในประเทศเดียวกันเอง ที่ภาพรวมเป็นเชื้อชาติเดียวกัน สัญชาติเดียวกัน แต่บุคคลก็อาจมีสภาวะการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งอาจเป็นความแตกต่างกันในเรื่องของบุคลิกภาพ

ภูมิลำเนา ถิ่นที่อยู่อาศัย สภาพการเลี้ยงดูและเติบโต ชาตินัพันธุ์ ระดับการศึกษา ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย ดังเช่น ความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมในห้องเรียนของนักศึกษาชาวอเมริกันในมหาวิทยาลัยนานาชาติในประเทศไทย โดย กวินธิดา อิมเกตุ และคณะ (2564) พบว่า 1) นักศึกษาชาวอเมริกันจะมีระยะห่างเชิงอำนาจต่อนักศึกษาสามารถถามคำถามและโต้แย้งกับอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยได้อย่างต่อเนื่อง 2) นักศึกษาชาวอเมริกันมีความเป็นปัจเจกนิยม มีความมั่นใจในแนวคิดของตนเอง สามารถตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ แสดงความคิดเห็นเป็นของตนเองไม่เอนไปตามความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ 3) นักศึกษาชาวอเมริกันมีการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนต่ำ มีความมั่นใจและกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ถึงแม้ไม่มั่นใจในคำตอบก็ตาม และ 4) นักศึกษาชาวอเมริกันมีการกำหนดแผนระยะยาวสำหรับอนาคต ร่วมกับการคำนึงถึงประโยชน์และความรู้ที่ได้รับจากรายวิชาที่เรียนมากกว่าวิชาที่สามารถได้เกรดง่าย ในขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมในห้องเรียน คือ ปัจจัยด้านความแตกต่างทางการรับรู้และวิถีคิดที่แตกต่างกันของนักศึกษาไทยและนักศึกษาอเมริกัน

จากตัวอย่างการศึกษาข้างต้น ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจหรือศึกษาเรื่องการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม ทำให้เห็นสภาพของความเป็นพลเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ ทำให้อัตราการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมลดน้อยลง โดยที่อารมณ์และความรู้สึกที่มีต่อพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากพฤติกรรมเดิมถูกแสดงออกมาในเชิงบวก อันเป็นบุคลิกที่สังคมปรารถนา

ทั้งนี้ การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจ และอารมณ์เป็นอย่างมาก เพราะบุคคลจะเกิดความคับข้องใจ วิตกกังวล ความเครียด และสับสนและกลายเป็นคนที่มองโลกในแง่ร้ายได้ในที่สุด ซึ่งอัตราในการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ **ประการแรก** คือ ขบวนการปลูกฝังสั่งสอนวัฒนธรรมเดิม (Enculturation) ถ้าบุคคลถูกปลูกฝังวัฒนธรรมเดิมมาเคร่งครัดจะทำให้การยอมรับและการเข้าใจวัฒนธรรมอื่นเป็นไปได้ยาก และ **ประการที่สอง** อัตนิยมทางวัฒนธรรม (Ethnocentrism) ถ้าบุคคลมีความนิยมในวัฒนธรรมของตนเองมากเกินไป โดยการตัดสินผู้อื่นหรือสิ่งอื่นด้วยค่านิยมของตนเองก็จะเกิดการช็อกทางวัฒนธรรมได้ง่าย เนื่องจากไม่สามารถเข้าใจให้เป็นกลางและยอมรับวัฒนธรรมของผู้อื่น (นิชิชิม่า ทนศิริ, 2551)

อนึ่ง ในมุมมองทางสังคม การเป็นพลเมืองที่ดีเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสันติ เพราะบุคคลในสังคมจะช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อย และร่วมกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในสังคมพลเมืองที่ดีจะปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่พลเมืองอื่น การทำความเข้าใจเรื่องการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมจะยังทำให้การปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองเป็นไปด้วยความเข้าใจ และไม่ตัดสินผู้อื่นหรือสิ่งอื่นด้วยค่านิยมของตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ไม่คุ้นเคยในสังคม

3. การปรับตัวทางวัฒนธรรม

หนึ่งในวิธีการเอาตัวรอดของมนุษย์เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตคือ “การปรับตัว” ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์หรือในภาวะคับข้องใจให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์นั้น ๆ ได้ บุคคลใดที่สามารถปรับตัว

ได้ดีก็จะทำให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในการทำงาน และเป็นที่ยอมรับได้ แต่ในทางกลับกันหากบุคคลไม่สามารถปรับตัวหรือเผชิญต่อสถานการณ์นั้น ๆ ได้ ส่งผลให้บุคคลนั้นเกิดความไม่สบายใจเกิดความยุ่งยากในการดำเนินชีวิต ขาดความเชื่อมั่น ขาดความรับผิดชอบ ท้ายที่สุดแล้วก็จะส่งผลให้เกิดความเจ็บป่วยทางร่างกายและทางจิตใจ ดังนั้น หากบุคคลต้องการที่จะใช้ชีวิตอย่างมีความสุขก็ต้องรู้จักที่จะเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจเพราะเมื่อสมาชิกในสังคมอยู่อย่างมีความสุขสังคมก็จะเกิดการพัฒนา และเกิดความสันติสุข เพราะเมื่อสังคมเกิดการพัฒนาและความสันติสุข ก็จะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติโดยรวม

โดยการเสริมสร้างพลเมืองนั้นจำเป็นต้องสร้างคุณค่าความเป็นมนุษย์ จนกระทั่งตระหนักว่าทุกคนเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เคยดำรงในฐานะพลเมืองของประเทศให้เป็นวัฒนธรรมแห่งความเสมอภาค และทำให้พลเมืองของประเทศปฏิบัติความรุนแรงในทุกรูปแบบ นอกจากนั้น ยังสามารถเสริมสร้างพลเมืองที่มีวัฒนธรรมจิตใจแบบใหม่ที่มีความเป็นรากฐาน เพื่อให้พลเมืองมีจิตสาธารณะและความเป็นธรรม ใจกว้าง และมีความกล้าหาญทางวัฒนธรรมในวิถีทางที่ถูกต้อง โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2554)

สำหรับงานศึกษาที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม ดังงานศึกษาของ เมตตา วิวัฒนานุกูล (2548) กล่าวถึง แก่นหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล และพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่ หรือเปลี่ยนบางส่วนของสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม กับความต้องการของตนเอง คนส่วนมากจะเปรียบเทียบวัฒนธรรมของตัวเองกับวัฒนธรรมเจ้าบ้าน เพราะสังคม

และวัฒนธรรมเจ้าบ้านนั้นมีอำนาจควบคุมหรือมีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตประจำวันและบทบาทหน้าที่ ซึ่งเป็นแรงกดดันให้ต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบวัฒนธรรมในสังคมใหม่ และในกระบวนการเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

หากพิจารณากระบวนการปรับตัวระหว่างวัฒนธรรมเชิงจิตวิทยาของชาวต่างชาติที่ทำงานร่วมกับคนไทย งานศึกษาของ พิณนภา หมวกยอด และคณะ (2563) ได้นำเสนอข้อค้นพบกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 6 ระยะ กล่าวคือ 1) ระยะเตรียมตัวก่อนเดินทาง 2) ระยะตั้งหลักปักฐาน 3) ระยะน้ำผึ้งพระจันทร์ 4) ระยะเผชิญความแตกต่างทางวัฒนธรรม 5) ระยะการปรับตัว และ 6) ระยะเป็นเจ้านายตนเอง โดยมีรูปแบบเชิงจิตวิทยาของการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม 2 รูปแบบ ประกอบด้วย (1) การปรับตัวด้วยการเปิดใจรับรู้ เข้าใจ ยอมรับ แล้วปรับตัว และ (2) คือการปรับตัวด้วยการยอมรับแต่ยังไม่เข้าใจ และแสวงหาวิธีการปรับตัว นอกจากนี้ยังพบว่า ความสามารถในการใช้ภาษาไทย มีบทบาทสำคัญในการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่ทำงานกับคนไทย ในประเทศไทย

ส่วนแนวคิดเรื่องการปรับตัวที่แบ่งตามทิศทางของอัตลักษณ์ (Identity) ดังงานศึกษาของ Berry and et al. (1987) กล่าวถึง ลักษณะการปรับตัวสู่วัฒนธรรมใหม่ที่เรียกว่า การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มี 4 ลักษณะ คือ 1) การยึดติดอยู่กับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ตนเองสูง 2) การรักษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ตนเองและปรับรับวัฒนธรรมใหม่มาด้วย 3) การไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง และมองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่มากกว่า และ 4) การไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นสมาชิกของทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และในระบบวัฒนธรรมใหม่

ขณะที่แนวคิดเรื่องการปรับตัวแบบ W-curve ของ Ting-Toomey (1999) อธิบายถึงการปรับตัวของผู้แปลกหน้า ซึ่งมักใช้กับผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ อย่างถาวร เป็นรูป W ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ส่วน คือ 1) ช่วงที่ผู้มาอยู่ใหม่ รู้สึกตื่นตาตื่นใจ 2) ช่วงที่บุคคลรู้สึกสับสน แยกแยะ และเครียด 3) ช่วงที่บุคคลรู้สึก เข้าที่เข้าทางมากขึ้น 4) ช่วงที่บุคคลรู้สึกว่าวัฒนธรรมใหม่เป็นเสมือนบ้านของตนเอง 5) ช่วงที่บุคคลนั้นจะต้องกลับไปสู่วัฒนธรรมเดิมของตน และรู้สึกใจหาย อาลัย วัฒนธรรมใหม่ 6) ช่วงที่บุคคลกลับสู่วัฒนธรรมเดิมของตนเอง แต่กลับรู้สึกว่า วัฒนธรรมเดิมของตนเองนั้นแตกต่าง ไปจากความคาดหวัง และ 7) ช่วงที่บุคคล ค่อย ๆ ปรับตัวกลับเข้าสู่วัฒนธรรมเดิมของตนเอง

นอกจากแนวคิดดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนขอเสนอกรณีศึกษาจากงานวิจัย ที่เกี่ยวกับกระบวนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณ ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ชี้ให้เห็นว่ายิ่งโลกได้เปิดพื้นที่ไร้พรมแดนยิ่งขึ้น บุคคลยิ่งต้อง มีกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม รวมถึงต้องศึกษากระบวนการปรับตัว ทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นชุดความรู้ในการดำเนินชีวิตในพลเมือง ที่หลากหลายเช่นปัจจุบัน ดังงานวิจัยของ พิณภา หมวกยอด และ ศนิทร หอมหวล (2563) ที่ได้ศึกษากระบวนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่น วัยหลังเกษียณในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมมี 7 ระยะ

ระยะแรกเริ่ม เกิดจากการตัดสินใจเดินทาง สนใจเดินทางพำนักระยะยาว ในประเทศไทยอันเกิดจากแรงจูงใจที่เป็นแรงดึงดูดสำคัญให้ตัดสินใจเดินทาง ได้แก่ มีความชื่นชอบหรือมีความประทับใจคนไทย วิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรมไทย อาหารไทย ภูมิอากาศ ค่าครองชีพ ความปลอดภัย เป็นต้น

ระยะที่สอง ระยะที่ชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณเตรียมตัวเดินทางมาประเทศไทย โดยการพยายามค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เข้าร่วมการอบรมการเรียนรู้การไปอยู่แบบพำนักระยะยาว หรือจากการเรียนรู้ประเทศไทยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือ เว็บไซต์ เป็นต้น

ระยะที่สาม ระยะจัดการเรื่องตั้งหลักปักฐานเป็นระยะเวลาเมื่อเดินทางมาถึงเชียงใหม่ ชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณจะใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือนในการหมกมุ่นวุ่นวาย กับการจัดการเรื่องการตั้งหลักปักฐาน เช่น เรื่องที่พัก คั้นหาร้านอาหาร สถานที่ซื้อของในการดำรงชีวิตประจำวัน หรือหาวิธีการเดินทางที่สะดวกที่สุด

ระยะที่สี่ ระยะน้ำผึ้งพระจันทร์ ระยะนี้เป็นช่วงเวลาที่ชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณมีความสุขกับการใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ตนเองชื่นชอบอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ชาวญี่ปุ่นจึงใช้เวลาในช่วงนี้ค้นหาสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนเอง

ระยะที่ห้า ระยะที่เริ่มเข้าสู่ช่วงเวลาการดำเนินชีวิตประจำวัน แม้ชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณจะมีความตระหนักในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ตั้งแต่ก่อนเดินทาง มีข้อมูลจากหลายแหล่งหรือจากการมีประสบการณ์ตรงในประเทศไทย แต่เมื่อชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณเริ่มพำนักระยะยาวจริง ๆ และมีการปฏิสัมพันธ์กับคนไทยมากขึ้น อาจจะมีช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น การไม่รักษาเวลา ไม่ตรงต่อเวลา และไม่รักษาคำพูดของคนไทย

ระยะที่หก ระยะการปรับตัว เมื่อชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประเทศไทย จะก่อให้เกิดความเครียด และต้องพยายามลดความเครียดด้วยการปรับตัวเอง หากเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่เอื้อต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม เช่น การเป็นคนที่มีลักษณะเปิดใจรับสิ่งใหม่ ๆ รับฟังผู้อื่น

มีอารมณ์ที่มั่นคงไม่หวั่นไหว มองโลกในแง่ดี อดทน จะสามารถก่อให้เกิดความรู้สึก
ในเชิงบวกขึ้นได้ ย่อมจะเป็นผลดีต่อการปรับตัวระยะเผชิญความแตกต่าง

ระยะที่เจ็ด ระยะเป็นเจ้านายตนเอง ชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณมีความพึงพอใจ
ในการพำนักในประเทศไทยมีความรู้สึกสบาย ผ่อนคลายเสมือนว่าประเทศไทย
เป็นบ้านตนเอง สามารถปรับตัวใช้ชีวิตได้อย่างกลมกลืนในสภาพแวดล้อมใหม่
โดยมีการประยุกต์ค่านิยมไทยมาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างลงตัว

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่ององค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทาง
วัฒนธรรม (Kim, 1987) การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมนั้นจะมีมุมมองเป็น 2 ด้าน
คือ ด้านกระบวนการและด้านโครงสร้างของการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม ซึ่งเป็น
ปัจจัยทางการสื่อสารที่มีผลต่อการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม และทั้ง 2 มุมมองนี้
มีความเกี่ยวเนื่องกัน จึงสามารถสรุปเป็น 6 องค์ประกอบ ที่มีส่วนช่วยในการปรับตัว
ทางวัฒนธรรม คือ 1) ความสามารถทางการสื่อสารภายใต้วัฒนธรรมเจ้าบ้าน
ซึ่งทำให้ผู้แปลกหน้าที่เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมใหม่นั้นมีความรู้ ความเข้าใจ
และแสดงพฤติกรรมการสื่อสารที่เหมาะสม 2) การสื่อสารภายในสังคมของเจ้าบ้าน
ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการสื่อสารระหว่างบุคคล และสื่อมวลชนของเจ้าบ้าน 3) การสื่อสาร
ภายในสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการสื่อสารระหว่างบุคคล
และสื่อมวลชนของชนชาติพันธุ์ตนเอง 4) สิ่งแวดล้อมอันเป็นการศึกษาลักษณะ
การเปิดรับของเจ้าบ้าน และความเข้มแข็งของกลุ่มชนชาติพันธุ์เดียวกัน
5) พื้นฐานลักษณะส่วนบุคคลซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวและเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า
เป็นการศึกษาถึงระดับของการเตรียมตัวและระดับของความเป็นชาติพันธุ์ รวมถึง
บุคลิกภาพ และ 6) การเปลี่ยนรูประหว่างวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้แปลกหน้า
มีสุขภาพจิตที่ดี และก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้สื่อสารระหว่างวัฒนธรรมโดยไม่ยึดติด
กับวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง

นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องแนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่ โดย Gudykunst and Toomey (1988) กล่าวว่า สาเหตุหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรมนั้น คือ การจัดการกับความไม่แน่นอน (uncertainty) และการจัดการกับความวิตกกังวลใจ (anxiety) ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพ ในการปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น แนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่ มี 2 แนวทาง คือ การลดความไม่แน่ใจ ด้วยการเข้าใจวัฒนธรรมอื่น และการลดความวิตกกังวลใจด้วยการจัดการกับความเครียดและความกังวล

อย่างไรก็ตามการปรับตัวทางวัฒนธรรมเป็นความจำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ปัจเจกบุคคลสามารถดำรงตนในพื้นที่ทางสังคมอย่างมีความสุข ในขณะที่ วิภาพร มาพบสุข (2552) กล่าวว่า มนุษย์จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาและสามารถปรับหรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้ การปรับตัวยังมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ 1) การรู้จักปรับตัวเป็นการช่วยบรรเทาความรู้สึกคับข้องใจ ความขัดแย้งความกดดัน และความเครียด เมื่อบุคคลเกิดความเครียด ความคับข้องใจจำเป็นต้องรู้จักหาแนวทางหรือวิธีการปรับตัวเพื่อให้การดำเนินชีวิตของตนเป็นไปอย่างสมดุลเพื่อไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยทางร่างกายและทางจิตใจ และ 2) การรู้จักปรับตัวจะช่วยลดปัญหาสุขภาพจิต โดยเฉพาะยุคสมัยแห่งความไม่แน่นอน พฤติกรรมมนุษย์มีความซับซ้อนและมีความท้าทายในการวางแผนชีวิต (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2563)

ขณะที่งานศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมสำหรับนักฟุตบอลต่างชาติในสโมสรฟุตบอลไทย” โดย เอกรงค์ บั้นพงษ์ และคณะ (2563) ที่มุ่งอธิบายการปรับตัวของนักฟุตบอลต่างชาติให้เข้ากับวัฒนธรรมที่แตกต่างจากประเทศบ้านเกิดของตน พบว่า การเสริมและพัฒนาความคิดโดยการเสริม

ความรู้เรื่องวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมต่างชาติที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับแรก รองลงมาคือ ส่งเสริมบทบาทลดทอนระยะห่างระหว่างคนไทยและชาวต่างชาติ โดยมีการปลูกฝังอารมณ์ความรู้สึกเชิงบวก ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมมิตร และส่งเสริมทัศนคติเชิงบวก

นอกจากนี้ ยังพบงานการศึกษาเรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม ของสถาบันอุดมศึกษา ดังงานศึกษาของ สุรศักดิ์ บุญอาจ (2559) ได้ศึกษา การปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวยุโรปและชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัย อุบลราชธานี พบว่า 1) *กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม* ภาพรวมส่วนใหญ่ มีการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองไว้ และมีการปรับรับเอาวัฒนธรรมไทย มาด้วย ในขั้นตอนการปรับตัวของนักศึกษาชาวลาวยุโรป พบว่า ส่วนใหญ่เมื่ออยู่ เมืองไทยมาสักระยะหนึ่ง รู้สึกปรับตัวได้มากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการ ใช้ภาษาไทยทำให้นักศึกษาสื่อสารได้อย่างมั่นใจ และรู้สึกว่าประเทศไทย เป็นเสมือนบ้านของตนเอง ในขั้นตอนการปรับตัวของนักศึกษาชาวกัมพูชา พบว่า ส่วนใหญ่เพิ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้ไม่นาน จึงรู้สึกตื่นตื้นถึงความแปลกใหม่ ของสภาพแวดล้อม สถานการณ์ใหม่ ๆ ทั้งวัฒนธรรม ผู้คน และการบริโภค 2) *องค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการปรับตัวทางวัฒนธรรม* ได้แก่ พื้นฐานสิ่งที่ติดตัว และเตรียมตัวไว้ล่วงหน้า ประกอบด้วย ภูมิหลัง บุคลิกนิสัย ความคาดหวัง ระดับการเตรียมตัว และทักษะการสื่อสารและการใช้ภาษา และองค์ประกอบที่สอง คือ สภาพแวดล้อมของสังคมและประเทศเจ้าบ้าน ได้แก่ ลักษณะวัฒนธรรมไทย ที่มีความอ่อนโยน ยืดหยุ่น ความประทับใจแรกพบต่อวัฒนธรรมไทย การช่วยเหลือ และสนับสนุนจากกลุ่มคนในสังคมไทย การรับรองอย่างเป็นทางการของทางหน่วยงาน รัฐบาลไทย โอกาสของการทำกิจกรรมร่วมกัน และความถี่ในการสื่อสารกับชาวไทย และ 3) *แนวทางในการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่* ได้แก่ การเรียนรู้ศึกษาข้อมูล

ด้วยตนเองผ่านการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย ที่พักอาศัย และการใช้ภาษาไทย รวมถึงการมีบุคคลต่างวัฒนธรรมในฐานะคู่สื่อสาร คือ สื่อบุคคล หน่วยงานที่นักศึกษาเปิดรับ ซึ่งนักศึกษาชาวลาวเลือกสื่อสารกับเพื่อนชาวไทยในเรื่องการเรียน และสื่อสารกับเพื่อนชาวลาวในเรื่องการใช้ชีวิต ส่วนนักศึกษาชาวกัมพูชาที่มีความสนิทสนมและสื่อสารกันเฉพาะภายในกลุ่มของตนมากกว่า จึงทำให้มีเวลาไม่มากพอสำหรับโอกาสในการเรียนรู้วัฒนธรรมไทย

ขณะที่การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมด้านความสำเร็จทางวิชาการและสังคมของนักศึกษาจีนในวิทยาลัยแห่งหนึ่งของประเทศมาเลเซีย โดย ตงฉี ซี (2563) พบว่า การปรับตัวทางจิตวิทยาและสังคม ต้องอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ มีความพึงพอใจในชีวิต รวมถึงต้องรู้จักการสร้างเครือข่ายที่ดีมีผลในเชิงบวก หรืองานศึกษาของ พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรี (2563) ได้ทำการศึกษาการปรับตัวของนักเรียนไทยในสังคมพหุวัฒนธรรมของนักเรียนไทยในดาร์จีลิง ประเทศอินเดีย พบว่า สังคมพหุวัฒนธรรมของเมืองดาร์จีลิง ประกอบด้วย ความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ นักเรียนไทยที่จะศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งนักเรียนที่ย้ายมาใหม่ไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ ต้องใช้เวลาประมาณสามเดือนจึงจะเกิดการปรับตัวจนสามารถสื่อสารได้ ในขณะที่การแสดงอารมณ์ในช่วงแรกบางคนมีภาวะเครียด ต้องสามารถปรับสภาพกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอากาศที่หนาวเย็นตลอดปี รวมถึงอาหารที่หลากหลาย ต้องสร้างความคุ้นชิน กับอาหารให้ได้ รวมถึงวัฒนธรรมเมืองดาร์จีลิงเป็นเมืองเล็กที่มีวัฒนธรรมและความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ซึ่งต้องมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อการปรับตัวที่ดีอยู่เสมอ

โดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ อันเป็นผลมาจากการเป็นโลกไร้พรมแดน ทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างกว้างขวางไปทั่วทุกมุมโลก

ทำให้นำไปสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นทางออกสำคัญเพื่อให้พลเมืองสามารถดำรงอยู่ในสังคมที่หลากหลายได้อย่างมีความสุข เมื่อพิจารณากระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมเชิงจิตวิทยา และแนวคิดเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมแบบ W-curve ที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นกระบวนการ มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด ทั้งนี้ การนำกระบวนการปรับตัวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจึงต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในกระบวนการข้างต้นอย่างละเอียด ร่วมกับกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมใหม่และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งนำเสนอในหัวข้อต่อไป

4. การสื่อสารภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

เมื่อมีการเปิดพื้นที่ข้ามชาติ และปรากฏการณ์การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร อุดมการณ์ความคิดก็เกิดการไหลบ่าอย่างท่วมท้นไปทั่วทุกมุมโลก นำเอาวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปยังอีกวัฒนธรรมหนึ่งผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย หมายความว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการสื่อสารของมนุษย์ทุกคน โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อน ในขณะที่เราทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ นั้น บุคคลแต่ละคนก็จะมีวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจากการเรียนรู้ในบริบท สภาพแวดล้อมที่ตนเองอาศัยอยู่ ดังนั้น การทำการสื่อสารกับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันนั้น บุคคลย่อมจะต้องมีการเรียนรู้ถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคู่สื่อสาร ทั้งนี้เพื่อความสำเร็จในการสื่อสาร โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเกิดขึ้นกับบุคคลที่มาจากคนละประเทศเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การสื่อสารกับคนภายในประเทศเดียวกัน หรือแม้กระทั่งการสื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเดียวกันก็อาจจะมี ความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกัน

การสื่อสารภายใต้มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรก โดย Edward T. Hall ซึ่งได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือชื่อ “The Silent Language” (1973) โดยที่ Hall เติบโตขึ้นมาท่ามกลางสภาพสังคมที่ต้องพบเจอกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนทำให้เขาเกิดความสนใจในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และได้มีงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหลายเล่ม อาทิเช่น The Silent Language, The Hidden Dimension และ Beyond Culture (Rogers, Hart and Miike, 2002 อ้างถึงใน พัชราภา เอื้ออมรรณิข, 2560)

ในช่วงเริ่มต้นของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ในประเทศสหรัฐอเมริกา (Gudykunst, 2005) การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในยุคเริ่มแรกนั้น ได้ทำการสื่อสารกันเฉพาะในกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักบวช กลุ่มนักธุรกิจที่มีความร่ำรวย กลุ่มนักข่าวชาวต่างชาติและกลุ่มนักการเมืองแค่เพียงบางกลุ่มเท่านั้น ในปัจจุบันนี้เมื่อมีพัฒนาการทางเทคโนโลยีเกิดขึ้น มีการเคลื่อนย้ายประชากรจากทั่วทุกมุมโลกเพิ่มมากขึ้น การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไป

อีกทั้งเหตุการณ์ 9/11 เมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมเกิดขึ้น โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้ค้นพบว่า ตนเองไม่ได้เป็นที่ชื่นชอบของประเทศอื่น ๆ ในโลก และยังพบว่า ประชาชนชาวอเมริกันมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม และประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามน้อยมาก ดังนั้น การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจึงได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิต เนื่องจากการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมนั้น จะมีส่วนสำคัญในการช่วยให้บุคคลเกิดการรับรู้ในวัฒนธรรมอื่นที่มีความแตกต่างได้

(Pearson, 2003) โดยจะต้องเคารพวัฒนธรรมของคู่สื่อสาร ซึ่งอาจจะมีประสบการณ์ในโลกที่เขาอาศัยอยู่ และเป็นไปไม่ได้ที่เราจะปฏิเสธประสบการณ์เหล่านั้นในการสื่อสาร (Jensen, 2004) ซึ่งการทำความเข้าใจในวัฒนธรรมของคู่สื่อสารนั้น จะมีส่วนช่วยให้การสื่อสารประสบความสำเร็จไปได้ด้วย

สำหรับงานศึกษาการสื่อสารทางวัฒนธรรม ดังเช่น งานศึกษาของ ณีฎฐ์ชุตตา ชุตระกุล (2564) ได้ทำการศึกษาการปรับตัวทางด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ พบว่า กระบวนการปรับตัวแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การปรับตัวผู้ไปอยู่ในระยะสั้น ได้แก่ กลุ่มนักเรียนภาษา กลุ่มนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย โดยในช่วงแรกมีความตระหนักในวัฒนธรรมใหม่ และเข้าสู่ช่วงการทำความเข้าใจยอมรับ สุดท้ายเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการความคิดและพฤติกรรมในที่สุด และ 2) การปรับตัวของผู้ไปถาวร คือ กลุ่มคนทำงานหรือบุคคลที่แต่งงานกับชาวอังกฤษ โดยมีกระบวนการปรับตัวโดยการเริ่มจากความเครียดเมื่อต้องเผชิญกับวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคยและก่อให้เกิดการปรับตัว โดยยังคงลักษณะของวัฒนธรรมไทยไว้ เช่น การไปวัด การประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีไทย จนเกิดการปรับตัวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมเจ้าบ้านได้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่การปรับตัวของทายาทผู้ย้ายถิ่นชาวไทยใหญ่จากประเทศเมียนมาผ่านการเป็นลูกผสมทางวัฒนธรรมในประเทศไทย

นอกจากนี้ พิสิษฐ นาสี (2564) พบว่า การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น การมีความพร้อมสำหรับการเป็นแรงงานทักษะสูง และสร้างเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ส่งผลให้พวกเขาต้องมีการปรับตัวที่หลากหลายไหลลื่นบนความเป็นลูกผสมทางวัฒนธรรมที่วิ่งไปมาระหว่างการอธิบายตัวตนว่าเป็นคนไทย เป็นไทใหญ่ เป็นเมียนมา หรือเป็นสิ่งที่อื่นที่ยังไม่ต้องการคำอธิบายเชิงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แน่ชัดตายตัว กระบวนการเหล่านี้บางครั้งก็ทำให้เกิด

ความขัดแย้ง สับสนและตึงเครียดในการนิยามตัวตน แต่บางสถานการณ์ก็ทำให้เกิดโอกาสกับชีวิตได้มากมาย

ขณะที่การศึกษาของ พิณนภา หมวกยอด และคณะ (2563) พบว่าการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่ทำงานกับคนไทย แบ่งได้เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นช่วงการปรับตัวนอกประเทศก่อนเดินทางมาปฏิบัติงานในประเทศไทย ประกอบด้วย แรงจูงใจ ได้แก่ ปัจจัยผลักดัน ปัจจัยดึงดูด ปัจจัยส่วนบุคคล และการปรับตัวล่วงหน้า ได้แก่ การอบรม ประสบการณ์ต่างประเทศก่อนเดินทาง การวัดความพร้อมจากองค์กรต้นสังกัด ช่วงที่สองเป็นการปรับตัวในช่วงเวลาการปฏิบัติงานในประเทศไทย ได้แก่ ทักษะคติของชาวต่างชาติต่อประเทศเจ้าบ้าน ทักษะด้านการรับรู้บุคลิกภาพของชาวต่างชาติความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง แรงจูงใจข้ามวัฒนธรรม การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การสนับสนุนทางสังคม และการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กร

โดยสรุปแล้ว วัฒนธรรมที่มีการสืบทอดและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่ดำเนินขึ้นภายใต้กระบวนการและเครื่องมือสื่อสาร ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมที่สูญหายที่เหลือนั้นก็เกิดขึ้นจากกระบวนการและเครื่องมือสื่อสารทั้งสิ้น อันหมายความว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการสืบทอดดำรงอยู่ และเป็นเครื่องชำระวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ต้องอาศัยกระบวนการที่สนในการเข้าถึงข้อปฏิบัติระหว่างวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมนั้นมีความเป็นมาและความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจะสามารถดำเนินขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับคู่สื่อสาร ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจในวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยผู้คนในหลากหลายสาขาอาชีพ มีโอกาสที่จะพบเจอกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในองค์กร ชีวิตประจำวัน

พิธีกรรม และการทำธุรกิจร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถสื่อสารกับบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถดำรงตนในฐานะพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

5. บทสรุป

วัฒนธรรมถือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือข้อปฏิบัติของมนุษย์กลุ่มชน และสังคม เพื่อมุ่งเน้นความเจริญงอกงามภายใต้การดำเนินวิถีชีวิต ความคิด พิธีกรรม ค่านิยม จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาที่มีการปะทะสังสรรค์ เรียนรู้ สืบทอด ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทั้งในรูปแบบกระบวนการและสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกคิดค้นขึ้นมา อย่างไรก็ตามเมื่อช่วงเวลาผ่านไป วัฒนธรรมที่ถูกสังสรรค์และดำเนินอยู่ในหมู่มนุษย์จนถึงปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นความงดงาม และหลากหลายที่มีอยู่ทั่วทุกมุมโลก

อีกนัยหนึ่งยังเป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้งที่เราสามารถเห็นได้จากการก่อการร้าย สงคราม การล้างเผ่าพันธุ์เกือบทั่วทุกมุมโลก ทั้งนี้อันเกิดจากการที่วัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนต้องการยืนยันเอกลักษณ์ที่โดดเด่นผ่านวิถีคิด และพฤติกรรมของกลุ่มคนในวัฒนธรรมนั้น ๆ แต่ในช่วงสมัยที่โลกได้เปิดพรมแดนข้ามผ่านทั้งทางกายภาพและโลกเสมือน ทำให้เกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรม มีการกระจายวัฒนธรรมและหลอมรวมความหลากหลายในที่สุด มนุษย์จึงต้องอาศัยปัญญาเพื่อรองรับความหลากหลายเหล่านั้น โดยการทำความเข้าใจ เรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์และประยุกต์ใช้วัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านั้นอย่างชาญฉลาด เพื่อให้สามารถดำรงตนในฐานะพลเมืองโลกที่มีความมั่นคง ปลอดภัย ไม่เกิดความวิตกกังวล หรือการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมเมื่อต้องเผชิญกับความหลากหลาย หรือการปฏิบัติบางประการที่เห็นวัฒนธรรมของตน

อนึ่ง เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า การกระจายหรือการรับเอาวัฒนธรรมจากทั่วทุกมุมโลกเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าอดีตที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากกระบวนการและเครื่องมือสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ฉะนั้น การเรียนรู้ความหมายของวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรม และสังคมพหุวัฒนธรรม รวมถึงแนวคิด การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรม และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ที่ผู้เขียนได้นำเสนอไปข้างต้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อการดำรงตนในฐานะพลเมืองในยุคแห่งความซับซ้อนและท้าทายในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). **วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

กวินธิดา อิ่มเกตุ และอารี มโนสุทธิกิจ. (2564). “ความตื่นตระหนกทางวัฒนธรรมในห้องเรียนของ นักศึกษาชาวอเมริกันในมหาวิทยาลัยนานาชาติในประเทศไทย”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**, 15(1): 122-130.

ณัฐรัชดา ชูตระกูล. (2564). “การปรับตัวทางด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวไทยที่อาศัยอยู่ใน เมืองออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ”. **Journal of Communication Arts Review**, 25(2): 62-76.

ตงฉี ซี. (2563). “การปรับตัวข้ามวัฒนธรรม: ความสำเร็จทางวิชาการและทางสังคมของ นักศึกษาจีนในวิทยาลัยแห่งหนึ่งของประเทศมาเลเซีย”. **วารสารสุทธิปริทัศน์**, 34(110).

นิชชีมา ทนศิริ. (2551). **ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวทฤษฎีเผชิญความจริงต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนวัยรุ่น**. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระมหาประสิทธิ์ แก้วศรีม. (2563). “การปรับตัวของนักเรียนไทยในสังคมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษานักเรียนไทยในดาร์จีลิง

ประเทศอินเดีย”. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 5(11): 32-44.

พัชรภา เอื้ออมรวิช. (2560). “การสื่อสารภายใต้มิติความหลากหลายทางวัฒนธรรม ตามแนวคิด Geert Hofstede”. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 25(47).

พัฒนา หมวกยอด และศนิไทร หอมหวล. (2563). “การปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นวัยหลังเกษียณในจังหวัดเชียงใหม่: กระบวนการและแนวทางในการปรับตัว”. *วารสารจิตวิทยาคลินิก*, 51(2): 40-54.

พัฒนา หมวกยอด. (2563). “กระบวนการและรูปแบบเชิงจิตวิทยาของการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมของชาวต่างชาติที่ทำงาน กับคนไทย”. *Journal of Liberal Arts, Maejo University*, 8(2): 19-39.

พิสิษฐ์ นาสี. (2564). “การปรับตัวของทายาทผู้ย้ายถิ่นชาวไทยใหญ่จากประเทศเมียนมาผ่านการเป็นลูกผสมทางวัฒนธรรมในประเทศไทย”. *Political Science and Public Administration Journal*, 12(1): 283-306.

เมตตา วิวัฒนานุกูล. (2548). *การสื่อสารต่างวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ยศ สันตสมบัติ. (2546). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิภาพร มาพบสุข. (2552). **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2554). **วิถีชีวิตไทยและการส่งเสริมความเป็นพลเมืองไทย**.

ใน การประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า.

สุรศักดิ์ บุญอาจ. (2559). “กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษา
ชาวลาว และชาวกัมพูชา ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี”.

Journal of Communication Arts, 34(2): 91-106.

อภิรัฐ ตั้งกระจ่าง. (2543). **ธุรกิจระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: ธนรัชการพิมพ์.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2563). **อนาคตศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่.

อัมพร จิรัฐติกร. (2559). “วัฒนธรรมสมัยนิยม: คำจำกัดความและกระบวนการทัศน์”.

วารสารสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 28(2): 7-20.

เอกรงค์ ปั่นพงษ์, กอบกาญจน์ ปั่นพงษ์, พิชญาวพร ประครองใจ

และศรัณย์ รื่นณรงค์. (2563). “การปรับตัว ทางวัฒนธรรมการ

สื่อสารเพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรมสำหรับนักฟุตบอลต่างชาติ

ในสโมสร ฟุตบอลไทย”. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย*

ราชภัฏพิบูลสงคราม, 2(3): 67-86.

ภาษาอังกฤษ

- Arnaud. (2019). **Bridges over boundaries: Are we in an era of Global Citizenship**. Techsauce Global Summit 2019.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T. & Mok, D. (1987). “Comparative Studies of Acculturative Stress”. **The International Migration Review**, 21(3).
- Earley, P. C., & Ang, S. (2003). **Cultural intelligence: Individual interactions across cultures**. Stanford University Press.
- Furnham, A., & Bochner, S. (1986). **Culture shock**. Psychological reactions to unfamiliar environments. Culture shock. Psychological reactions to unfamiliar environments.
- Glazer, N. (1997). **We Are All Multiculturalists Now**. M.A., Harvard University Press. Cambridge.
- Gudykunst, W. B. & Toomey, T. S. (1988). **Culture and Interpersonal Communication**. Newbury Park. CA: Sage Publications.
- Gudykunst, W. B. (2005). **Anxiety/uncertainty management theory**. In R. Wiseman (Ed.). *Intercultural Communication Theory*: 8-58. Thousand Oaks. CA: Sage.

Gudykunst, W. B. (2005). “Theories of Intercultural Communication”.

China Media Research, 1(1): 61-75.

Hall, E. T. (1959). **Beyond Culture**. New York: Doubleday.

Hofstede, G. & Hofstede, G. J. (2005). **Cultures and Organizations:**

Software of the mind. Revised and Expanded.

(2nd edition). USA.: McGraw-Hill.

Hollinger, D. (1995). **Post ethnic America: Beyond**

Multiculturalism. New York: Basic Books.

Jensen, I. (2003). **The Practice of Intercultural Communication-
reflections for professionals in cultural meetings**.

[Online]. Retrieved from <http://www.immi.se/intercultural/>.

(Accessed 13 February 2013).

Kim, U. (1987). “Comparative Studies of Acculturative Stress”.

The International Migration Review, 21(3).

Mansouri, A. (2013). **A global citizenship for a multicultural**

environment. *Revue de Development Human*.

the 2nd Global Conference “The Citizen in the 21st

Century” held in Athens, Greece, 7-9 November 2013.

Pearson, J. (2003). **Human Communication**. New York: McGraw-Hill Higher Education.

Rogers, E. M., Hart, W. B. & Miike, Y. (2002). “Edward T.Hall and The History of Intercultural Communication: The United States and Japan”. **Keio Communication Review**, 24: 3-26.

The American Heritage Dictionary of the English Language. (2000). Houghton Mifflin Company. [Online]. Retrieved from <http://www.bartleby.com/65/mu/multicultural.html>.

The Columbia Encyclopedia. (2001). Columbia University Press. [Online]. Retrieved from <http://www.bartleby.com/65/mu/multicultural.html>.

Ting-Toomey, S. (1999). **Communicating Across Cultures**. New York and London: The Guilford Press.

Tylor, E. B. (1871). **Primitive Culture**. Vol 1. New York: J.P. Putnam's Son.

Tylor, E. B. (1974). **Primitive culture: research into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom**: London.